УДК 351.851.352:373.5.016: 37.091.214-053.5-056.24

DOI [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-2\(25\)-103-109](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-2(25)-103-109)

Лілія Коврігіна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6008-7211>

м. Житомир

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ ЗА УМОВ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Анотація.

У статті розглянуто проблему реалізації особистісно-орієнтованого підходу до учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Досліджуючи цей феномен, розкривається сутність особистісно-орієнтованого підходу. Визначено його структурні елементи, а також окремі аспекти, що присвячені проблемі особистісно-орієнтованого підходу до дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі.

Визначено, що особистісно-орієнтоване навчання в умовах інклюзії базується на принципах диференціації, індивідуалізації та реалізується за допомогою модифікації та адаптації змісту, процесу та продукту навчання. Доведено, що для того, щоб забезпечити особистісно-орієнтований підхід у навчанні учням інклюзивного класу, учитель має поєднувати на одному уроці різні види навчальної діяльності, що пристосовані до психофізіологічних особливостей учнів. Це сприяє створенню психологічно комфортного середовища організації ефективного індивідуалізованого навчання учнів через максимальну активізацію їх природних можливостей.

Ключові слова: особистісно-орієнтований підхід; диференціація; індивідуалізація; інклюзивна освіта; діти з особливими освітніми потребами.

Важливими тенденціями сучасної освіти є її особистісно-орієнтована спрямованість, забезпечення новітніх технологій розвитку особистості, гуманізація освітнього процесу, дитиноцентризм. Такі тенденції виявляються в тому, що освітній процес у школі спрямований не лише на формування ключових і предметних компетентностей учня, а й на розкриття його особистісного потенціалу незалежно від рівня розвитку, психофізіологічних особливостей, здібностей; створення ситуації успіху та вибору, які дають учневі змогу знайти свій освітній маршрут. Гуманізація освіти передбачає визнання людської особистості найвищою цінністю, а ствердження блага людини – найважливішим критерієм суспільних відносин, орієнтування цілей освіти, її змісту, форм і методів на особистість учня, гармонізацію його розвитку, передбачає визнання унікальності дитини, її активності, внутрішньої свободи та духовності [1].

Сучасна педагогічна наука перебуває на стадії пошуку особистісно-орієнтованих шляхів, методів, форм і засобів організації освітнього процесу таким чином, щоб забезпечити умови гармонійного розвитку особистості відповідно до її індивідуальних відмінностей, здібностей, нахилів і запитів.

На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної науки над проблемами особистісно-орієнтованого навчання працювали відомі психологи і педагоги, зокрема К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, Г. Балл, І. Бех, Є. Бондаревська, В. Давидов, В. Моляко, А. Петровський, В. Рибалка, В. Столін, В. Татенко, Т. Титаренко, І. Якиманська, які досліджували психолого-педагогічні аспекти зазначеної технології. С. Гончаренко, І. Зязюн, О. Киричук, В. Кремень, С. Подмазін, О. Савченко визначили філософсько-педагогічні основи особистісно-орієнтованого навчання.

Науковці вважають, що особистісно-орієнтоване навчання є основою для розв'язання ключових проблем гуманізації освіти, підвищення ролі освіти в суспільстві та сприяє морально-етичному становленню особистості, розвитку в неї мотивації до пізнання, навчання, формування компетентності вміння вчитися тощо.

У своїх працях дослідники звертали увагу на особистісно-орієнтований підхід у навчанні (І. Якиманська); особистісно-орієнтований підхід у вихованні (І. Бех, Є. Бондаревська); філософсько-психологічне обґрунтування особистісно-орієнтованого підходу (С. Подмазін, В. Рибалко). Проте особистісно-орієнтований підхід до дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання залишається поза увагою згаданих педагогів і психологів, але потребує ґрунтовного дослідження.

Метою статті є дослідження теоретичних і методичних аспектів реалізації особистісно-орієнтованого підходу до дітей з особливими освітніми потребами за умов інклюзивного навчання, визначення його сутності та шляхів реалізації.

Особистісно-орієнтоване навчання спрямоване на те, щоб надати психолого-педагогічну допомогу дітям у ставленні до життя, навчання, адаптації в соціумі тощо. Розглядаємо особистісно-орієнтований підхід як єдиний процес допомоги, підтримки, соціально педагогічного захисту, розвитку, самовизначення, підготовки особистості до майбутнього життєдіяльності.

Особистісно-орієнтований підхід до навчання загалом трактується в педагогічній науці як «орієнтація в конструюванні й реалізації педагогічного процесу на особистість як ціль, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності. Цей підхід наполегливо вимагає визнання унікальності особистості, її інтелектуального й морального потенціалу, права на повагу. Водночас припускає опору в освіті на природний процес саморозвитку задатків і творчого потенціалу особистості, створення для цього відповідних умов» [2, с. 37].

«Методологічною основою особистісно-орієнтованого підходу є положення про онтологічний розвиток, згідно з яким людина поступово рухається до розкриття всіх якостей, закладених у ній природою». «Особистість постає як цілісність, будь-які прояви якої (стани, властивості, дії, вчинки) зумовлені внутрішньою її сутністю» [3]. Отже, особистісно-орієнтоване навчання потрібно розуміти як організацію освітнього простору, в якому кожна особистість має змогу розвивати свої природні можливості.

Актуальною в цьому руслі постає інклюзивна освіта, яка трактується як «освіта для всіх» та, водночас, освіта, зорієнтована на особистість, і передбачає організацію сприятливого освітнього середовища для навчання всіх без винятку дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами.

Практична реалізація особистісно-орієнтованого навчання в інклюзивному освітньому середовищі можлива за умов організації гнучкого розвивального простору, де підбір змісту, форм, методів, технологій, засобів навчання залежить від потреб різноманітного дитячого колективу. Розвивальний інклюзивний простір має бути спрямований на розвиток інтелектуального, творчого та духовного потенціалу всіх без винятку учнів, їх індивідуальності, емоційно-вольових якостей, загальної культури, а також сприяти формуванню самостійності, адаптивних навичок, соціалізації, активної діяльності та професійного самовизначення.

Ефективними шляхами особистісно-орієнтованої гуманістичної освіти є диференціація та індивідуалізація навчання, які дають змогу врахувати індивідуальні особливості всіх учнів, створити інклюзивне освітнє середовище, що буде комфортним для будь-якої дитини.

Дослідники наголошують що в процесі індивідуалізації навчання реалізується принцип врахування індивідуальних особливостей окремих учнів в інтересах розвитку та формування особистості її нахилів і здібностей. Диференціацією передбачається групування учнів за певними ознаками для забезпечення оптимальної навчальної діяльності відповідно до рівня розвитку кожного [4, с. 3].

Починаючи з XIX ст., термін «диференціація» (лат. *Differentia* – різниця, відмінність) вперше було введено в науковий обіг англійським філософом Г. Спенсером (Herbert Spencer), він використовувався багатьма науками, зокрема педагогічною, і зазнав значних тлумачень і трансформацій. Диференційоване навчання, за визначенням П. Сікорського, – це спеціально організована навчально-пізнавальна діяльність (суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія), яка, враховуючи вікові, індивідуальні особливості суб'єктів учіння, їхній соціальний досвід і стартовий

стан, нахили й інтереси, спрямована на оптимальний фізичний, духовний і психічний розвиток учнів (студентів), засвоєння необхідної суми знань, практичних дій за різними навчальними планами та програмами [5].

Також у психолого-педагогічній літературі існують різні трактування терміна «індивідуалізація». У «Педагогічному словнику» (за ред. С. Гончаренка) індивідуалізація визначається «як система навчання, яка організує індивідуальний темп засвоєння навчального матеріалу спільної для даного контингенту учнів програми» [6, с. 142].

Розглядаючи індивідуальний підхід у особистісно-орієнтованому навчанні, ми беремо за основу сучасні трактування цього поняття, які визначають його як один із принципів педагогіки, що є необхідною умовою успішного педагогічного процесу, який ґрунтується на врахуванні особистих рис та якостей учня, його здібностей, нахилів, рівня, розвитку, психофізіологічних особливостей.

В інклюзивному класі врахування індивідуальних особливостей і відмінностей між дітьми є визначальним принципом під час організації освітнього процесу, адже педагогові доводиться працювати в різноманітному дитячому колективі, «де дискретність роботи мозку проявляється в дітей по-різному: в одного учня – ця праця дуже швидка, а в іншого – повільна. У результаті – кмітливість і некмітливість, тямущість і нетямущість, міцність і неміцність пам'яті, сильно і слабо виражена здатність до оволодіння знаннями» [7, с. 98].

Як індивідуальний підхід, так і диференціація в інклюзивному освітньому середовищі, має бути організована так, щоб діти з різним рівнем розвитку в межах теми чи окремого уроку змогли засвоїти відповідний навчальний матеріал. Причому сильніші учні мають працювати з програмовим матеріалом, який би стимулював їхній розвиток, а дітям з особливими освітніми потребами потрібно полегшити засвоєння програмового мінімуму. Учителю та асистенту вчителя мають приділити посилену увагу таким учням, надати їм необхідну допомогу та підтримку в такий спосіб, щоб вони змогли досягнути поставлених навчальних цілей. Перед педагогами інклюзивного класу постає нелегке завдання – створити такі умови, за яких максимально реалізувалися б фактичні та потенційні можливості кожної дитини, незалежно від рівня розвитку та психофізіологічних особливостей. Під час диференційованого навчання учні інклюзивного класу досягають однакової мети, проте різними шляхами (враховуються неоднакові навчально-пізнавальні можливості учнів) [8, с. 8–9]. Учителю має планувати освітній процес, урахувавши неоднакові можливості дитячого колективу, а також підбирати для них різнорівневі завдання з використанням різноманітних методів навчання. Таким чином, диференціація в інклюзивному класі означає повну реорганізацію уроку так, щоб надати учням можливість у різний спосіб сприймати інформацію, осмислювати поняття та демонструвати набуті знання й уміння.

У такому визначенні поняття «диференціація» стає близьким до поняття «універсальний дизайн навчання», що означає організацію освітнього процесу так, щоб від був прийнятним для всіх учнів без необхідності їх адаптації або спеціального дизайну. Щоб процес навчання був універсальним педагог має дотримуватися таких принципів:

- забезпечити отримання інформації та знань різними способами;
- надати учням альтернативи для демонстрації набутих знань;
- сприяти якнайбільшому залученню всіх учнів класу, зокрема дітей з особливими освітніми потребами, у спільну діяльність.

Таким чином, для забезпечення універсального дизайну навчання вчитель в інклюзивному класі може диференціювати:

- зміст навчання;
- процес навчання;
- продукт навчання та способи його представлення.

Відповідно до:

- психофізіологічних особливостей учнів класу;
- рівня їх підготовленості;

- інтересу;
- стилю навчальної діяльності тощо.

Диференціюючи зміст навчання для дитини з особливими освітніми потребами, учитель таким чином модифікує навчальну програму. Диференціація процесу навчання (методів, технологій, способів тощо) стає тотожною до поняття «адаптація». Диференціація продукту навчання означає і модифікацію, і адаптацію.

Дослідники визначають модифікацію навчальних програм для дітей з особливими освітніми потребами як трансформацію характеру представлення навчального матеріалу шляхом зміни освітніх цілей, змісту чи концептуальної складності навчального завдання для конкретної дитини (наприклад, шляхом використання спеціальних підручників, виконання інших домашніх завдань тощо). Це зміна освітніх цілей, змісту, технологій оцінювання відповідно до потенціалу учня.

Адаптація навчальних програм – це зміна характеру представлення навчального матеріалу, причому зміст навчання не змінюється. Відбувається це через пристосування освітнього середовища, адаптацію навчальних підходів і матеріалів, стратегій, технологій навчання й оцінки, які відповідають індивідуальним особливостям, потенціалу учня для забезпечення його розвитку, кореляції кінцевих досягнень його навчання із загальноосвітньою програмою.

Диференціація навчання – це спосіб його індивідуалізації в умовах інклюзивного навчання. Педагог диференціює (змінює) зміст, процес і продукт навчання залежно від індивідуальних особливостей дитячого колективу інклюзивного класу.

Диференціація змісту навчального матеріалу реалізується на рівні навчального плану та на рівні навчального предмета та досягається шляхом спрощення, виключення, поєднання, ущільнення. Диференціюючи зміст навчання на рівні навчального плану, команда психолого-педагогічного супроводу розробляє індивідуальний навчальний план для дитини з особливими потребами, де, враховуючи особливості розвитку учня, визначає перелік предметів для вивчення. Отже, для дитини з особливими освітніми потребами проєктується індивідуальний освітній маршрут. Але, попри індивідуалізацію навчання, потрібно враховувати, що інклюзивне навчання не означає індивідуальне навчання. Учень з особливостями розвитку має бути включений у спільну діяльність. Без необхідності не потрібно виключати з навчального плану предмети, якщо дитина з особливими освітніми потребами може їх опанувати навіть на базовому рівні.

Таким чином, оптимальним варіантом для дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти є навчання за типовим навчальними планами закладів освіти, але вивчення предметів можливе за загальноосвітньою програмою, яку адаптували чи модифікували. Індивідуальний навчальний план потрібно розробляти у випадку фізичної нездатності учня опанувати зміст певного предмета. Наприклад, для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату можливою є заміна уроків фізичного виховання корекційними заняттям з лікувальної фізкультури, виключення уроків інформатики для дітей з порушеннями зору, коли лікар не рекомендує їм працювати з комп'ютером та ін.

Зміст навчального предмета визначає Державний стандарт початкової освіти та базової середньої освіти. Він представлений в Типових освітніх програмах. Для дітей з особливими освітніми потребами, враховуючи особливості їхньої навчально-пізнавальної діяльності, здійснюється модифікація типових освітніх програм шляхом часткового зменшення складності, виключення або інтеграції цілей та/або змісту навчального предмета. Поєднання, ущільнення на рівні навчального плану досягається шляхом інтеграції двох або більше навчальних предметів (наприклад, географія, біологія, хімія та фізика інтегруються в природознавство, завдяки чому учень з особливими освітніми потребами вивчає ключові аспекти даних предметів у взаємодії та узагальнено). Хоча практика підтверджує, що здійснити інтеграцію предметів в умовах інклюзивного навчання досить складно, оскільки в такий спосіб для дитини з особливими освітніми потребами інтегрований предмет викладатиме інший учитель індивідуально, а з її навчального плану буде виключено предмети, які вивчають однокласники. Тоді учень з особливими освітніми потребами не буде залучений у спільну діяльність, що суперечить поняттю «інклюзія».

Практично часткове зменшення складності змісту можна представити так: якщо вчитель на уроці української мови сприяє формуванню в учнів з типовим рівнем розвитку поняття про прикметник як частину мови, то для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку зазначена ціль спрощується до рівня формування поняття про слова, які відповідають на запитання *який? яка? яке? які?* Тобто учень з особливими освітніми потребами вивчає той самий прикметник, як і всі інші діти, але без назви поняття, спрощено.

Диференціація процесу навчання (адаптація) здійснюється шляхом використання психолого-педагогічних адаптацій, адаптації оцінювання, середовища, використання спеціального обладнання.

З метою забезпечення гнучкого освітнього процесу, комфортного для всіх без винятку дітей, педагог на уроці, поряд із традиційними методами навчання, має використовувати:

- індивідуалізовані, диференційовані завдання;
- покрокові інструкції, алгоритми;
- спрощені (адаптовані) інструкції, повторення, переформулювання;
- використання мнемонічних методів;
- надання алгоритмів, схеми уроку, резюме;
- додаткові тексти;
- підтримка управління часом;
- поділ завдань на більш прості;
- завдання меншої тривалості;
- більш часті перерви;
- застосування методів релаксації, відновлення;
- допоміжні системи зв'язку та заміщення;
- аудіо-, відеотехнології;
- кольорові орієнтири в тексті тощо.

У більшості дітей з особливими освітніми потребами спостерігається ураження центральної нервової системи, що супроводжується порушеннями пам'яті, уваги, мислинних операцій, емоційно-вольової сфери, мовлення. Ураховуючи такі особливості, учитель чи його асистент шляхом спільного викладання мають використовувати різноманітні методи подачі навчального матеріалу, які допоможуть учням із порушеннями психофізичного розвитку найоптимальнішим шляхом досягти поставлених цілей. Ознакою сучасного особистісно-орієнтованого уроку в інклюзивному класі є створення умов для навчання та розвитку всіх учнів. Поєднання на уроці різноманітних стилів навчання (візуального, аудіального, кінестетичного) буде сприяти створенню універсального освітнього простору. Важливо, щоб навчання було організовано інтерактивним способом, де кожна дитина знайде для себе цікаву і сильну діяльність. В інклюзивному класі не має переважати суцільне монотонне слухання чи тривале виконання низки навчальних завдань. Натомість зміна способу взаємодії, врахування сильних сторін, особливостей психічних процесів під час організації навчання в класі, створення ситуації успіху, емоційне забарвлення матеріалу – усе це допомагає дітям з особливими освітніми потребами включитися в спільну справу, зосередити увагу на навчальній діяльності та продуктивно працювати.

Робота з друкованими текстами, використання наочності (малюнків, репродукцій картин, комп'ютерних презентацій, схем, діаграм, таблиць, навчальних фільмів) у поєднанні з словесними (навчальний діалог, бесіда, розповідь учителя, лекція, прослуховування аудіозаписів художніх та науково-популярних творів) та комунікативними (дискусія, дебати, «коло ідей», «коло думок», рольове обговорення, можливість відповідати висловити власну думку, зауважити чи дати відповідь на запитання) забезпечить особистісно-орієнтовану спрямованість навчання в інклюзивному класі. Коли педагог створить достатній руховий режим на занятті (фізкультурні та динамічні хвилини, робота стоячи за партою для окремих учнів, навчання в поєднанні з роботою на тренажерах, інсценування, рухливі динамічні ігри тощо) для дітей із порушеннями

поведінки, гіперактивністю та дефіцитом уваги будуть створені умови, які будуть здатні поєднати процес навчання та потребу в русі.

В інклюзивному класі для реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчанні педагог має надати учням альтернативи для представлення результатів діяльності, забезпечивши адаптацію оцінювання. Це можуть бути:

- індивідуальні тести;
- зменшення кількості завдань для оцінювання;
- комп'ютерне оцінювання;
- додатковий час для виконання завдань;
- за необхідності – функціональна допомога асистента вчителя;
- часті перерви;
- особливі графічні характеристики оформлення тексту: великий – шрифт, виділення жирним, кольорові знаки;
- записи, алгоритми;
- нагадування завдання;
- додаткові системи спілкування;
- адаптація умов, місця оцінювання тощо.

Використання спеціального обладнання (слухових апаратів, підручників, надрукованих шрифтом Брайля, трафаретів, технічних засобів, спеціальних парт тощо) надасть можливість дітям із тяжкими порушеннями психофізіологічного розвитку навчатися поряд зі здоровими однолітками і забезпечить особистісно-орієнтований підхід до них.

Отже, особистісно-орієнтоване навчання в умовах інклюзії, що базується на принципах диференціації, індивідуалізації та реалізується за допомогою модифікації та адаптації змісту, процесу і продукту навчання означає створення гнучкої, універсальної, доступної для всіх системи освіти, що орієнтується на різноманіття, з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, рівня їх розвитку, потенційних можливостей тощо. Щоб забезпечити особистісно-орієнтований підхід у навчанні до учнів інклюзивного класу, учитель має поєднувати на одному уроці різні види навчальної діяльності, що пристосовані до психофізіологічних особливостей учнів. Це сприяє створенню психологічно комфортного середовища організації, ефективного індивідуалізованого навчання учнів через максимальну активізацію їхніх природних можливостей.

Використані літературні джерела

1. Корсакова О., Трубацова С. Зміст сучасної шкільної освіти: дидактичний аспект. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/787/>.
2. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
3. Чепка О. Особистісно-орієнтований підхід у підготовці майбутнього вчителя. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. URL: <http://www.twirpx.com/file/702770/> (Серія: Педагогіка).
4. Суржук Т.Б. Індивідуально-диференційоване навчання читати молодших школярів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Рівне, 2005. 211 с.
5. Сікорський П.І. Теорія і методика диференційованого навчання в середніх загальноосвітніх і професійних навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2001. 39 с.
6. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 томах. Т. 1. Київ : Рад. школа. 1976. 654 с.
8. Сісецький П.В., Коберник Г.І. Основи диференційованого підходу до учнів. *Початкова школа*. 1990. № 6. С. 8–11.

References

1. Korsakova, O., & Trubachova, S. *Zmist suchasnoi shkilnoi osvity: dydaktychnyi aspekt [The content of modern school education: didactic aspect]*. Retrieved from: <http://ru.osvita.ua/school/method/787/>.

2. Ortynskyi, V.L. (2009). *Pedahohika vyshchoi shkoly [Higher school pedagogy]*. Kyiv, 472 p.
3. Chepka, O. Osobystisno oriietovanyi pidkhid u pidhotovtsi maibutnoho vchytelia [Personally oriented approach in the training of future teachers]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University*. Retrieved from: <http://www.twirpx.com/file/702770/> (Serii: Pedahohika).
4. Surzhuk, T.B. (2005). Indyvidualno-dyferentsiiovane navchannia chytaty molodshykh shkoliariv [Individually-differentiated learning to read junior schoolchildren]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Rivne, 211 p.
5. Sikorskyi, P.I. (2001). Teoriia i metody dyferentsiiovanoho navchannia v serednikh zahalnoosvitnikh i profesiinykh navchalnykh zakladakh [Theory and methods of differentiated learning in secondary and vocational schools]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv, 39 p.
6. Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. Kyiv: Lybid, 374 p.
7. Sukhomlynskyi, V.O. (1976). *Vybrani tvory v 5 tomakh [Selected works in 5 volumes]*. Kyiv. Vol. 1. 654 p.
8. Sisetskyi, P.V., & Kobernyk, H.I. (1990). Osnovy dyferentsiiovanoho pidkhodu do uchniv [Fundamentals of a differentiated approach to students]. *Pochatkova shkola – Elementary School*. 6. P. 8–11.

Kovrihina Liliia. Implementation of Personality-Oriented Approach to Children with Special Educational Needs in Inclusive Education Conditions.

Summary.

In this article the author considers the problem of a personality-oriented approach implementation to pupils with special educational needs in the inclusive education context. Investigating this phenomenon, the essence of the personality-oriented approach is revealed, its structural elements are considered, as well as some aspects devoted to the problem of the personality-oriented approach to children with special educational needs in an inclusive classroom.

The author of the article determines that the practical personality-oriented learning implementation in an inclusive educational environment is possible under the conditions of flexible development space, where the selection of content, forms, methods, technologies, teaching aids depends on the needs of various children's teams. Inclusive development space is aimed at developing the intellectual, creative and spiritual potential of all students, their individuality, emotional and volitional qualities, general culture, and to promote the formation of independence, adaptive skills, socialization, activity, professional self-determination.

It is determined that personality-oriented learning in the inclusion conditions is based on the principles of differentiation, individualization and is realized through modification and adaptation of the content, process and product of learning. The researcher interprets inclusive education as a flexible, universal, accessible to all education system, which focuses on diversity, taking into account the individual characteristics of pupils, their development level, potential opportunities and more. It is proved that in order to provide a personality-oriented approach to teaching pupils in an inclusive class, the teacher must combine in one lesson different types of learning activities adapted to the pupils' psycho-physiological characteristics. In this way, the teacher contributes to the creation of a psychologically comfortable environment for the organization of effective individualized pupils' learning through the maximum activation of their natural capabilities.

Key words: *personality-oriented approach; differentiation; individualization; inclusive education; children with special educational needs.*

Стаття надійшла до редколегії 7 жовтня 2020 року